

Izvorni naučni rad

UDK 82-343:373.3-057.874

Andrijana NIKOLIĆ (Podgorica)

Fakultet za crnogorski jezik i književnost – Cetinje

friendlyhand@t-com.me

ODNOS DJETETA U TREĆEM RAZREDU OSNOVNE ŠKOLE PREMA AUTORSKOJ TRADICIONALNOJ I AUTORSKOJ MODERNOJ BAJCI

Tokom odrastanja djeteta bajka je podvrgnuta konstantnom ispitivanju, s obzirom na njen uticaj na emocionalni razvoj djeteta. Prenošena usmenim putem i/ili čitanjem, ona će napretkom tehnologije, pored odomaćenih audiovizuelnih uradaka, bilo kroz animaciju ili film, biti dostupna djetetu i kroz dramske radijske i televizijske bajke. Kako odrastanje donosi nove izazove, dijete će se prepustiti istraživačkom pohodu upravo zahvaljujući bajkama. Ovim radom analiziraćemo interes djece, uzrasta od osam godina, u smislu njihove aspiracije prema autorskoj tradicionalnoj ili autorskoj modernoj bajci, jer kako se vremena mijenjaju, tako se mijenjaju interesi mladih, odnosno najmlađih. Naime, generacije djece koja nam dolaze u osnovnu školu osjetno su naprednija od generacija otprije dvadeset ili trideset godina, te su i njihova interesovanja drugačija, kako u pogledu interesa za žanr, tako i za njegovu formu.

Ključne riječi: *bajka, dijete, identifikacija, lik, čitanje*

1. Odakle nam dolaze bajke?

Anti Arne začetnica je teorije da je za istraživanje bajke značajna geografsko-istorijska teorija. U njenoj teoriji zastupljena je i Benflejeva misao o migraciji motiva pod raznim kulturnim uticajima: „Ona zemlja iz koje ima najviše varijanata, čije su varijante najbolje i najsređenije, čiji običaji i kultura najbolje odgovaraju pripoveci, smatra se za postojbinu te pripovetke“ (Latković 1967: 71). Migraciona teorija zastupa mišljenje da su motivi bajki nastali i širili se s jednog mjesta, od neke stare civilizacije, najvjerovatnije Indije, po čemu se ova teorija naziva i *indijska*. Kao mogući izvor bajki Teodor Benfej navodi zbornik indijskih priča *Pančatantra*, odakle je, po njemu krenula migracija motiva bajke (Žurić 2012: 14). Svakako je da su motivi koji su zastupljeni u bajkama

onaj predmet istraživanja koji ukazuje na porijeklo bajki. S obzirom na porijeklo bajki, postoje i različite teorije od kojih su najpoznatije: mitološka, migraciona, kontaktna, antropološka i geografsko-istorijska teorija. U svojoj knjizi *Od bajke do izreke*, Nada Milošević Đorđević navodi da su braća Grim predstavnici mitološke teorije jer su smatrali da su sve bajke nastale iz iste pramitologije i odatle se razvijale (Milošević Đorđević 2000: 9). Eduard Tejlor svoju je antropološku teoriju zasnivao na uvjerenju da su isti ili slični motivi nastajali veoma udaljeni, nezavisni jedni od drugih, ali su bili zavisni od kulturnog napretka ljudi na čijem su tlu nastali. On je zagovarao teoriju da su ljudi koji su živjeli u sličnim uslovima života slični civilizacijski, a njihovim razvojem da su priče poprimale iste ili slične motive. Otuda, po njemu, slični motivi sa najudaljenijih geografskih tačaka. Za razliku od navedenih teoretičara, Aleksandar Veselovski zauzima stav kontaktne teorije, smatrajući da bajke nemaju zajednički izvor nastajanja, već su nastale na različitim prostorima, a narodi su ih prenosili usmenim putem, u kontaktu jedni sa drugima. Na ovaj način su ljudi mijenjali motive, preoblikovali likove, dotjerivali i mijenjali radnju i stvarali priču svojstvenu svom podneblju.

Na fonu navedenih teorija dâ se zaključiti da bajke egzistiraju od momenta upotrebe jezika kao sredstva komunikacije. Iako su u svom prapočetku plemenske zajednice koristile neprotumačene pojave (gromovi, munje, požari) kao oblike natprirodnih pojava o kojima su vješto stvarali mitove, antropolog Levi Stros upućuje na usku povezanost bajke i mita, smatrajući bajku „oslabljenim mitom“ (Prop 1982: 11) dok Mićunović zagovara definiciju bajke kao kraće poetske priče koja je „ispunjena fantastičnim zbivanjima i natprirodnim bićima“ (Mićunović 1988: 72). Bajke su sastavljene iz niza motiva, od kojih osnovni motiv mora imati karakter čudesnog“ (Škreb/Živković 1986: 61). U svojoj knjizi *Morfologija bajke* autor je mišljenja da motivi nisu konstitutivni elementi, već su u službi nosioca radnje (Prop 1982). Kao što u svakoj navedenoj teoriji postoji smisleno objašnjenje postanka bajke, isto tako ni jedna teorija nije eksplicitno prihvaćena kao unificirana. Ono što povezuje ove teorije jeste – pripovjedač. Iz koje god civilizacije da je proistekao, iz koje se god kulture vaspitao, bez obzira na etnos, pripovjedač je prenosio bajku za buduće civilizacije „ne polažući pravo na vjerodostojnost uz odsustvo podataka o vremenu i mestu zbivanja“ (Tartalja 1997: 199).

2. (Autorska) tradicionalna bajka i moderna autorska bajka

Bajka je po sadržini, kompoziciji i stilu više sračunata na zabavu, u dobrom smislu te riječi, skoro isto koliko na pouku. „Zasnovana je na fantastičnim predstavama, sva protkana čudesnim i čarobnim; u kompoziciji ima često smišljene arhitektonike, u stilu plastičnosti“ (Latković 1975: 83).

„Poruka bajke je svaranje jedne slike o idealnom svetu, o svetu kakav bi teballo da bude“[...],Ipak, bez obzira na raznolikost teorijskih viđenja, bajka po svojoj egzistenciji, pripovedanju, recepciji, kreaciji i rekreaciji, prenošenju poruke preko različitih kodova, postaje i ostaje do kraja neistražen fenomen koji se opire podvođenju pod racionalne obrasce, sugerišući nove istraživačke dimenzije“ (Filipović Radulaški 1997: 120–125).

S obzirom na navedeno, bitno je uspostaviti korelaciju između djeteta i bajke, posebno djeteta u predškolskom uzrastu, jer već u školi bajke se koriste u vaspitno obrazovne ciljeve s namjerom da iniciraju djetetovu maštu, produhovljavaju ga, obogaćuju njegov rječnik. Kroz bajkovita štiva dijete savladava i upoznaje granice između dobra i zla, pravde i nepravde, pa je etički smisao bajke usmjeren ka njegovanju najboljih vrlina kod djeteta. Zahvaljujući savremenim piscima za najmlađe, djeca su u prilici da se susreću sa tekstovima modernih autorskih bajki koja dijelom baštine karakteristike tradicionalnih bajki, ali na posve drugačiji način i u modernom ambijentu koji je današnjem djetetu mnogo bliži. U autorskim tradicionalnim i modernim autorskim bajkama, kao i u narodnim bajkama,¹ konstantno kontriraju: dobro i zlo, ružno i lijepo, fizička i duhovna ljepota spram fizičke ružnoće i lošeg karaktera. Dok su prostori u autorskim tradicionalnim bajkama, ali i u narodnim bajkama različitih naroda svedeni na bezimena kraljevstva, daleke šume i duboke gore, nebeska i morska prostranstva, u modernim autorskim bajkama prostorni ambijenti su vezani za gradove ili sela, za stanove, za prostorne sfere koje su umnogome drugačije. Od ranog djetinjstva upoznajemo se sa autorskim tradicionalnim bajkama svjetskih pisaca Braće Grim, Hansa Kristijana Andersena, Luis Kerol, dok smo od pisaca sa prostora bivše Jugoslavije imali priliku da se upoznamo s bajkama Ivane Brlić Mažuranić, Desanke Maksimović, Grozdane Olujić, Slavka Janevskog, Branka Ćopića i drugih pisaca koji su obilježili djetinjstva mnogih još prije četiri i više decenija. U Crnoj Gori egzistiraju bajke autora mlađega naraštaja: Milutina Đuričkovića, Dragane Kršenković Brković, Žarka Vučinića, Zorana Slobodana Obradovića, Aleksandra Obradovića od kojih su Đuričković i Kršenković Brković zastupljeni u školskim čitankama za prvi i drugi ciklus osnovne škole. Navedeni pisci novije generacije njeguju bajkovitu formu kroz moderne sadržaje, prijemčivije mlađim

¹ „Sintagma *narodna bajka* govori gdje je nastala, ko je njeguje i prenosi.Kao usmeni-narodno prozni izraz, bajka je osvojila najširi krug naroda i prodrla u sredinu u kojoj ljudi žive“ (Džafić 2008: 53). „Narodna bajka kao milenijumski plod duha i uma čoveka, oslikavajući vreme, prilike i način mišljenja uticala je na začetak autorske – pisane bajke“ (Smiljković 1999: 36).

naraštajima. S obzirom na sadržinu tekstova, svaka bajka je umjetničko djelo koje je čini posebnom, drugačijom, ali vrijednom pažnje svakoga pojedinca, jer ona „pomaže djeci da razviju želju za višom svešću uz pomoć onog što je nagovešteno u priči; omogućava putovanje u unutrašnjost ljudskog uma, u misteriozna područja nesvesnog i u kondezovanom i sublimiranom iskustvu traži odgovore na ključna pitanja života“ (Betelhajm 2015). Dijete je u ulozi primaoca i ono svojom „stvaralačkom enegijom teži da konkretizuje delo“ (Ingarden 1975: 188-189). Na taj način ono „izdvaja ono što je lepo, istinito i plemenito“ (Smiljković 1999: 16).

3. Odnos djece prema tradicionalnoj i autorskoj bajci

U svojoj knjizi *Uvod u književnost za djecu i omladinu* (Vuković 1989), autor iznosi rezultate svojih ispitivanja koja su bazirana na slušanosti bajki kod djece predškolskog uzrasta. On ističe da se bajke slušaju u predškolskom uzrastu, čitaju polaskom u školu, a naročito su interesantne djevojčicama u prepubertetskoj fazi. Zato je pristup autorskoj bajci, u svakom uzrastu, specifičan s aspekta metodičkih zahtjeva i interpretacije bajke. S obzirom na uticaj narodne bajke i autorske bajke, sasvim je izvjesno da autorska bajka (tradicionalna i moderna) ima svoje slojeve i kompoziciju koju bi trebalo, u zavisnosti od uzrasta učenika, „umeti doživeti i otkriti, a potom adekvatnim metodama približiti učenicima“ (Smiljković 1999: 249). Najvažnije pitanje svakog metodičara odnosi se na prijemчивost književnog umjetničkog teksta, bajke, kod djeteta: da li će podstaknuti dijete na razmišljanje i maštanje; da li će dijete biti u mogućnosti da samo interpretira djelo uz obavezno poigravanje maštom; da li će dijete pokušati samo da osmisli neki dio radnje iz pročitanoг teksta. Od samog početka uvođenja u književni tekst (autorska bajka) dijete je upoznato sa činjenicom da je tekst produkt jednog pisca (eventualno dva pisca) i da se u ovom slučaju pisac ponudio kao *svijet izazova* za svakoga čitaoca. Metodičar Pavle Ilić navodi da „savremena nastava književnosti ima dvije uočljive tendencije: pisc sve više mjesta ustupa svom tekstu, a nastavnik svom učeniku“ (Ilić 1983: 55).

Tradicionalana bajka nikada neće izgubiti na svom značaju i zato je bitno ocijeniti značaj autorske moderne bajke koja polako, ali sigurno zauzima čitalačko tržište koje je preplavljeno novim izdanjima primamljivih naslova i bogatih ilustracija. Da bismo usporedili odnos djeteta prema tradicionalnoj i autorskoj modernoj bajci, te da bismo imali uvid u njihovu prisutnost u dječijem vaspitanju i obrazovanju, uradili smo anketu kojom smo postavili po četiri pitanja učenicima trećeg razreda osnovne škole i isto toliko pitanja aktivu učiteljica trećeg razreda. Odabir za ovu populaciju proizilazi iz činjenica da djeca uzrasta u trećem razredu osnovne škole:

- posjeduju „svježija“ sjećanja na bajke koje su slušala u predškolskom uzrastu;
- savladavaju prve samostalne pismene zadatke na jednostavne teme;
- upoznaju se sa tradicionalnim bajkama koje su zastupljene u čitankama za prvi ciklus;
- razumiju bajku, identifikuju se sa likovima iz bajke ili imaju otklon od njih.

Učiteljice su bile uključene u anketu radi obrazloženja dječijih odgovora i svakako radi razumijevanja pedagoškog uticaja bajki na rano formiranje ličnosti. Navedeni razlozi proizilaze iz fundamentalnih ciljeva nastavnog procesa u kojemu emancipacija razuma nalazi svoje mjesto u razvijanju humanih vrlina djeteta koje će biti u prilici da otkrije svoje razvojne potrebe, da iznese svoj stav, da traži promjene koje su za opšte dobro i da ne odustane od zacrtanih plemenitih ciljeva. Individualne sposobnosti i moralne vrijednosti svakoga pojedinca nastaju i nadograđuju se u ranom odrastanju u kojem je odabir štiva njegova ulaznica u svijet u kojem će se snaći ili će uporno tražiti identifikaciju svoga *ja*. „Ljekovitost bajki nosi karakter priča u kojima se, na kraju nakon silnih junakovih avantura i nedaća, ipak sve završi kako treba. Upravo tako trebalo bi da izgleda psihološko odrastanje“ (Dimoski 2015: 17), posebno što u svom raspletu bajka daje preimućstvo onom što je u životu dobro i čestito, i to na kraju pobjeđuje (Dimitrijević 1964: 463).

4. Metod istraživanja

Cilj ovoga istraživanja odnosio se na saznanja o dostupnosti bajki u predškolskom i ranom školskom uzrastu, o ulozi roditelja ili staratelja i njihovim čitalačkim aspiracijama, te o kasnijem napretku djeteta kroz vaspitno obrazovni proces. Upitnikom je obuhvaćeno 76 djece trećeg razreda osnovne škole, kao i tri učiteljice koje su ispunile svoj upitnik.² Postavljena pitanja djeci:

1. Da li su vam pričali bajke, kada ste bili mali? DA NE
- 1.1. Ako jesu, koje bajke se sjećate?
2. Da li ste poželjeli da budete lik iz bajke? Da NE
- 2.1. Ako jeste, koji lik i zašto?

² Navedena pitanja postavljena su u skladu sa Predmetnim programom **Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost** I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII i IX razred osnovne škole koji je izdao Zavod za školstvo Crne Gore 2017.

Postavljena pitanja učiteljicama:

1. Da li su maštovitija djeca kojima su u ranom djetinjstvu čitane bajke?
2. Da li postoje razlike među djecom, u savladavanju gradiva iz jezika i književnosti, u odnosu na slušanje bajki u ranom djetinjstvu?
3. Koje su tradicionalne bajke zastupljene u prvom ciklusu i kako ih djeca prihvataju ?
4. Da li se danas djeca poistovjećuju /identifikuju s likovima iz bajki?

Na osnovu dobijenih odgovora dobili smo jasniji uvid u motivisanost učenika prema bajci (autorska tradicionalna ili autorska moderna), te mogućnost identifikacije djeteta sa likom iz bajke. Zanimljiva je činjenica koliko dijete razumije vrijeme tradicionalnih bajki i kako se snalazi u novijim dramskim bajkama koje su nastale na osnovu tradicionalne bajke. Takođe, veoma je bitan faktor učešća učiteljica koje su svojim odgovorima ponudile nove, do sada neotkrivene sfere dječijih aspiracija prema fenomenu bajke.

5. Rezultati istraživanja

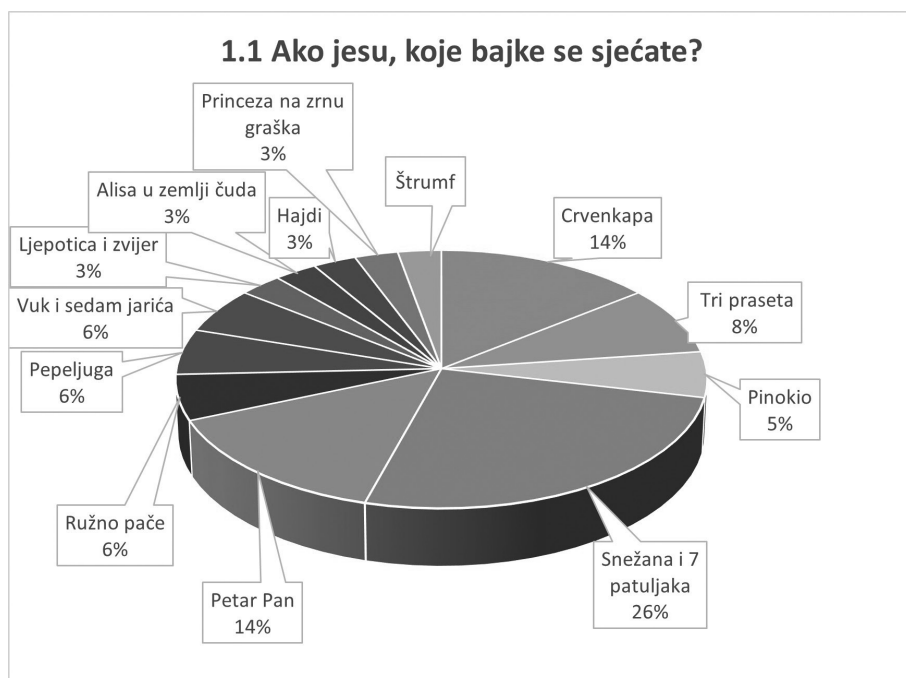
5.1. Odgovori učenika

Da li su vam pričali bajke, kada ste bili mali? Prvo je pitanje na koje su učenici trebali da zaokruže DA ili NE. Dobili smo rezultat koji smo uslovno i očekivali s obzirom na mješovitu socijalno ekonomsku strukturu djece u odjeljenjima.

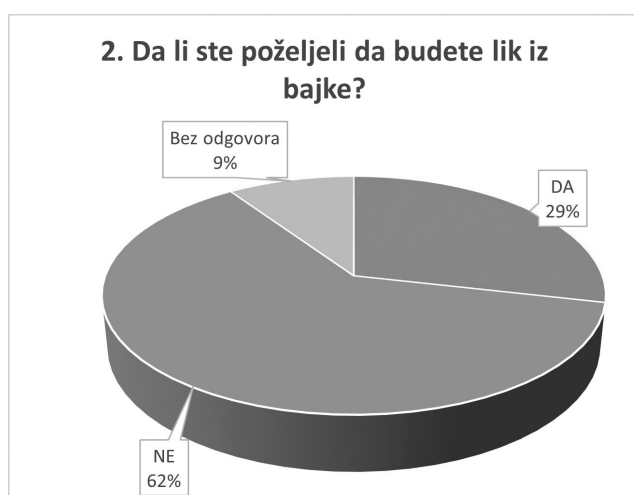
Grafikon 1, učenici

1.1. Ako su vam čitali bajke, koje bajke se sjećate? glasilo je drugo pitanje za učenike, koji su raznovrsno odgovorili, no, ipak su se izdvojili naslovi tradicionalnih bajki koje su ostavile traga. U prvom redu to su bajke *Snežana i sedam patuljaka*, *Crvenkapa* i *Petar pan*, što nam kazuje da vrijednost tradicionalne bajke nije upitan, već su u ostalim slučajevima (ne) čitanja upitni oni parametri koji bi nam ukazali na vrijeme koje se posvećivalo djetetu i ciljevi ulaganja u dijete. Iako postoji više verzija navedenih bajki, ove tri prednjače jer dijete intuitivno osjeća da uprkos lošim događajima i posljedicama, uz dobru volju i napor, uz pomoć dobrih ljudi, uvijek postoji izbavljenje. Veoma je važno da istaknemo slušanost bajki. Naime, dok dijete sluša bajke ono dobija razne ideje kako da „stvori red od haosa“ koji je njegov unutrašnji život. „Bajka ne nagoveštava samo izolovanje i odvajanje različitih i zbunjujućih aspekata dečjeg iskustva u suprotnosti, već i njihovo projektovanje u različite junake“ (Betelhajm 2015: 78). Slijedi bajka *Tri praseta* koja na jednostavan način objašnjava (ne)moć lijenosti i alternative, te je djeca s posebnom pažnjom slušaju i prihvataju. *Pepeljuga* je manje zastupljena među onim bajkama kojih se djeca sjećaju. Da li zbog ranog gubitka majke ili zbog teškog djetinjstva koje je bilo izloženo iskušenjima i zadacima zle maćehe i dviju polusestara, uglavnom za ovu bajku opredijelilo se svega 6% ispitanika, koliko ih se opredijelilo za bajku *Vuk i sedam jarića* i *Ružno pače*. Posebno bismo se osvrnuli na bajku *Ružno pače* koja je model za izjednačavanje pravde nad nepravdom u iščekivanju pogodnog trenutka kada sudbina sama odradi svoj posao. Navedeni odgovori daju nam za pravo da izvedemo zaključak da su djeca u velikoj mjeri fokusirana na bajke koje im daju više mogućnosti alternativnih rješenja u životu, spasa i nade, što je ujedno odgovor na postavljene zadatke ovoga rada.

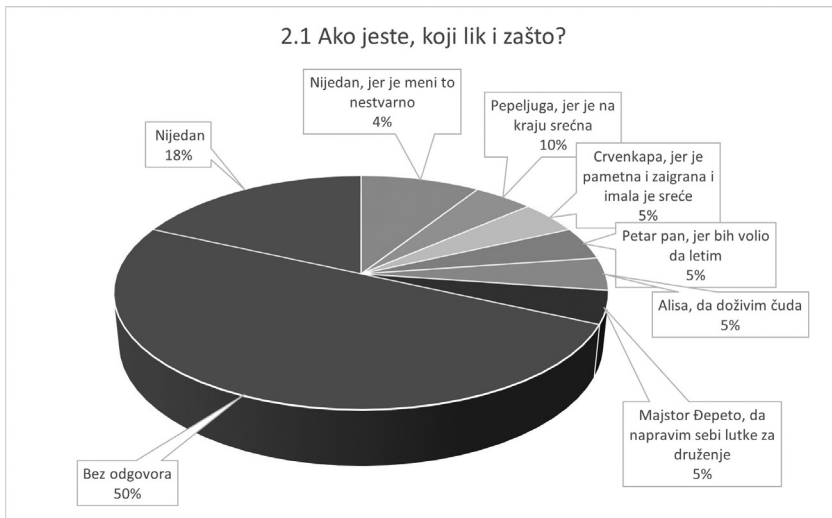
Grafikon 2, učenici. Ako su vam čitali bajke, koje bajke se sjećate?

2. Posebno interesantan odgovor slijedio je na postavljeno pitanje: **Da li ste poželjeli da budete lik iz bajke ?**

Grafikon 3, učenici

Iako je 29% učenika izjavilo da bi voljelo da bude lik iz bajki, već na narednom pitanju dali su sasvim drugačije odgovore, jer je želja za identifikacijom opala za cijelih 6%. Pitanje koje se odnosi na identifikaciju sa nekim likom iz bajke ostavlja prazan prostor od čitavih 50%, dok je 18% ispitanika odgovorilo kratko : **Nijedan**. Na pitanje o mogućem poistovjećivanju sa nekim likom iz bajki, za identifikaciju sa Pepeljugom opredijelilo se skoro 10% učenika/ca, a razlozi su u konačnom bili srećan završetak bajke, što nam jasno govori o opredijeljenosti djece ka vjerovanju da iskušenja prolaze, ali sreća je sigurna kada u nju čvrsto vjerujemo. Iako je manji broj ispitanika poželio identifikaciju sa Crvenkapicom, krajnji razlog je sreća zbog srećnih okolnosti u kojima je spašen život ove male junakinje. Petar pan i majstor Đepeto dobili su podjednak rezultat uz obrazloženje koje je samo po sebi logično (Petar pan leti), dok je Đepeto umjetnik koji stvara sebi društvo. Veoma je interesantan odgovor djece koja u Đepetu vide moguću identifikaciju s jasnom namjerom – stvaranje pogodnog društvenog ambijenta, mogući bijeg od samoće, socijalizacija sa sebi prihvatljivima, što ukazuje na potrebu djeteta da kreira svijet oko sebe. Primjećujemo da se nijedno dijete, odnosno djevojčica nije identifikovalo/la sa Snežanom, iako su se ove junakinje najradije sjećali (Grafikon br.2). Da li zbog okrutnosti maćehe ili zbog ostavljene djevojčice u dubokoj i nepristupačnoj šumi, tek, ova junakinja nije dobila pozitivan odgovor za identifikaciju. Ako zbog čega, ono zbog razloga sreće, ova anketa ima svoju opravdanost jer dokazuje da djeca zahvaljujući bajkama vjeruju u sreću, ne odustaju, jer znaju da borba za više ciljeve nije izgubljeno, već dobijeno vrijeme u ringu života.

Grafikon 4, učenici

5.1.1. Odgovori učiteljica

Nakon učeničke ankete, obradili smo pitanja upućena učiteljicama. Odgovori učiteljica upućuju na zaključke u koliko se mjeri dijete odvaja od stvarnosti i da li i koliko umjetnost u savremenom vaspitanju doprinosi izgradnji ličnosti.

1. Da li su djeca kojoj su čitane bajke maštovitija.

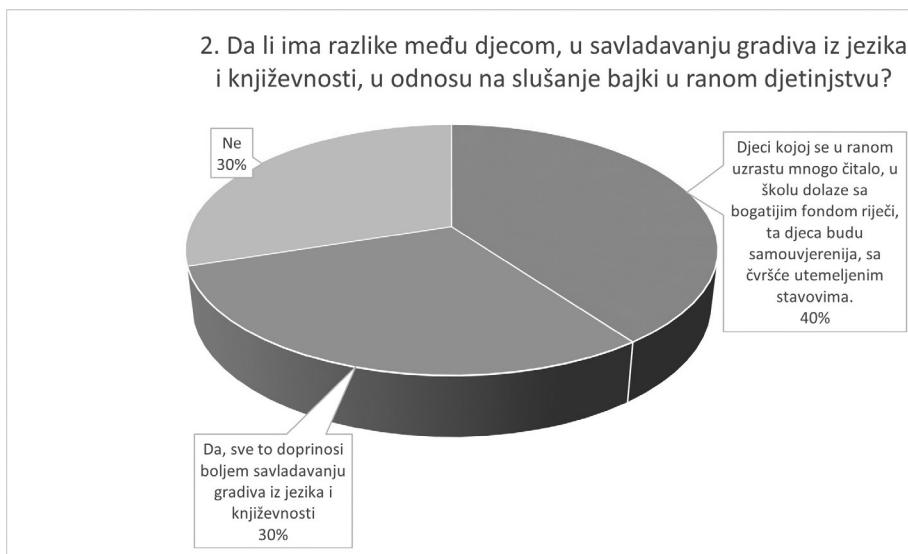
Generalno, djeca kojoj se čitala bilo koja vrsta teksta, primjerena uzrastu, maštovitija su od vršnjaka odgovorilo je oko 40% učiteljica, dok ih je 30% odgovorilo da sve zavisi od karaktera djeteta i isto toliko učiteljica se usaglasilo da su djeca kojoj su čitane bajke djelimično maštovitija.

Grafikon.1.učiteljice

2. Na pitanje **Da li postoje razlike među djecom, u savladavanju gradiva iz jezika i književnosti u odnosu na slušanost bajki u ranom djetinjstvu?**

Oko 40% učiteljica saglasno je da djeca kojoj se u ranom djetinjstvu više čitalo dolaze u školu sa bogatijim fondom riječi, samouvjerenija su i sa čvršće utemeljenijim stavovima, dok njih 30% smatra da slušanje bajki u ranom djetinjstvu doprinosi boljem savladavanju gradiva iz jezika i književnosti. Ipak, 30% njih smatra da ne vide određeni napredak djece koja su slušala bajke u odnosu na onu djecu koja su uskraćena za to zadovoljstvo.

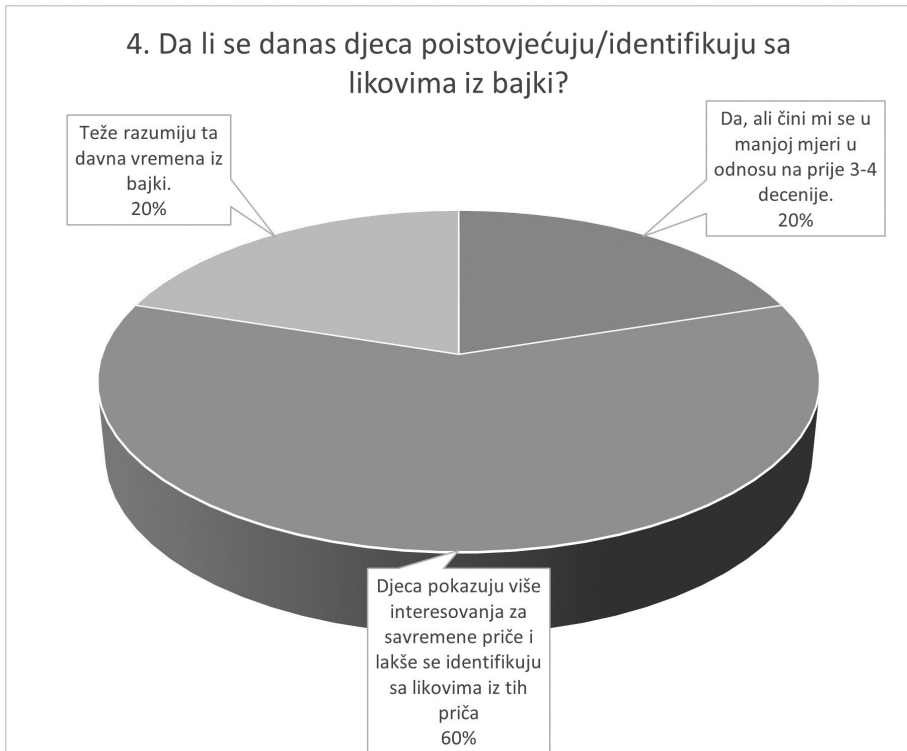
Grafikon 2, učiteljice

3. Koje su bajke zastupljene u prvom ciklusu i kako ih djeca prihvataju?

Sve ispitane učiteljice odgovorile su da su u prvom ciklusu zastupljene bajke *Vuk i 7 jarića*, *Princeza na zrnu graška*, dok je njih 30% odgovorilo da su jednom broju djece već poznate jer su im čitali roditelji ili članovi porodice u predškolskom periodu. Oko 20% je odgovorilo da se jedan dio djece raduje ponovnom susretu sa ovim bajkama, dok neki nisu motivisani za ponovno slušanje i/ili čitanje navedenih bajki. Posebno je interesantan odgovor koji je dalo 50% učiteljica, a to je činjenica da današnja djeca bolje reaguju na dramtizovane bajke i navode primjer „iščašene bajke“ *Crvenkapa u taksiju*, D. Radulovića, što daje slobodu da zaključimo da današnje generacije djece preferiraju autorske moderne bajke, jer su im „bliže“ za razumjeti, s obzirom na tehnološki, ekonomski i socijalni napredak, u odnosu na tri ili četiri decenije ranije.

4. Četvrto pitanje **Da li se danas djeca i uolikoj mjeri poistovjećuju sa likovima iz bajki?** Iznijelo je odgovore učiteljica koji su u velikoj mjeri usaglašeni sa odgovorima učenika na pitanje da li se mogu poistovjetiti sa nekim likom iz bajki. Naime, 50% učenika nije odgovorilo na postavljeno pitanje, dok ih je oko 22% odgovorilo da se ne mogu poistovjetiti sa likovima iz bajki koje su naveli da su slušali kao djeca. Oko 20% saglasno je da se učenici u manjoj mjeri identifikuju sa likovima iz bajki, u odnosu na period prije tri ili četiri decenije, a 20% obrazloženje u neidentifikaciji vidi u činjenici da djeca ne razumiju davna vremena tradicionalnih bajki. Ipak, ono što potkrepljuje stav da djeca vole bajke, ali primjerenije njihovoj emotivnoj, socijalnoj i intelektualnoj inteligenciji jeste činjenica da 60% učiteljica tvrdi da djeca pokazuju više interesovanja za savremene priče, autorske moderne bajke i lakše se identifikuju sa likovima iz tih bajki.

5.1.1. Pregled tekstova u trećem razredu

U prilog navedenim odgovorima i izvedenim zaključcima, treba da ne zaboravimo da je „bajka za djecu od 7 do 15 godina sredstvo koje zadovoljava njihovu potrebu za dubljim otkrivanjem života i za izvesnom promenom, što im omogućava puije doživljavanje i izražavanje svoje ličnosti“.³ Ne samo zanimljivo štivo, bajka daje mogućnosti emotivnog doživljaja, ocjenjivanja moralnih vrijednosti, razvijanja samostalnih mišljenja, lakšeg iznošenja svojih stavova. Zato su bajke koje su dostupne *Predmetnim programom* birane veoma pažljivo, djelimično zastupljene kroz lektiru i dijelom kroz čitanke, uz obaveznu mogućnost nastavniku da izmijeni predložak čitanja, ne više od 20% od ukupnog predloženog gradiva, ne dirajući kanonske tekstove. U udžbeniku nastave književnosti za treći razred nalaze se bajke: *Ružno pače*, *Sunčev pjevač*, usmena pripovijetka *Sedam prutova* i dramatizovana bajka *Djevojčica i mrak*. Preporučena su djela za čitanje (u nastavcima) *Petar Pan u Kensingtonskom parku* (odlomci) *Doktor Joj-boli* (odlomci) *Medvjed Pu*

³ *Pedagoški rečnik 1*, Zavod za izdavanje udžbenika, Beograd, 1967, str. 62.

(odlomci) *Vragolan sa krova* (odlomci). U trećem razredu djeca savladavaju pisanje svoje bajke, uz pomoć nastavnika.

Predloženi tekstovi	Prijedlog djela za čitanje u nastavcima
Dragan Radulović: <i>Ja ne volim da sam sam</i>	Džejsms Beri: <i>Petar Pan u Kensingtonskom parku</i> (odlomci)
Vojislav Vulanović: <i>Niko ne može</i>	Kornej Čukovski: <i>Doktor Joj-boli</i> (odlomci)
Velimir Milošević: <i>Djeca su vojska najjača</i>	Alan Aleksander Milne: <i>Medvjed Pu</i> (odlomci)
Luko Paljetak: <i>Kesteni</i>	Astrid Lindgren: <i>Vragolan sa krova</i> (odlomci)
Dragan Kulidžan: <i>Srnin potocić</i>	Bajke i basne raznih naroda
Federiko Garsija Lorka: <i>Jesenje veče</i>	
Ismet Bekrić: <i>Dječakova sreća</i>	
Branko Banjević: <i>Boka</i>	
Narodna lirska pjesma: <i>Majka Jova u ruži rodila</i>	
Ezop: <i>Dječak lažljivac</i>	
Hans Kristijan Andersen: <i>Ružno pače</i>	
Dragan Lukić: <i>Jabuka</i>	
Grigor Vitez: <i>Ogledalce</i>	
Branko Ćopić: <i>Sunčev pjevač</i>	
Narodna basna: <i>Gavran i lisica</i>	
Narodna pripovijetka: <i>Sedam prutova</i>	
Narodna priča: <i>De pojedeš, tu ne ukradi</i>	
Florans Kadije: <i>Ko je Loret</i>	
Ljubiša Đokić: <i>Djevojčica i mrak</i>	
Đorđina Radivojević: <i>Cirkuske vještine</i>	

Spisak predloženih tekstova napravljen je na osnovu kriterijuma estetske vrijednosti i primjerenosti tekstova (tematski, strukturno i stilski) uzrastu učenika i njihovom kulturnom i životnom iskustvu. To je spisak sa kojeg nastavnik bira tekstove prema svojim profesionalnim kriterijumima i spisak ne ograničava nastavnika. Naprotiv – za čitanje nastavnik može izabrati i neki drugi prikladan tekst koji nije na spisku, ali treba da vodi računa o navedenim kriterijumima, kao i o proporcionalnom odnosu rodova i vrsta, odnosno o ciljevima i ishodima programa.⁴

⁴ S obzirom na predviđeni broj časova za nastavu književnosti, treba planirati čitanje i interpretaciju onoliko tekstova koliko je potrebno da učenici na najbolji način dostignu programom predviđene ishode. Ne treba insistirati na čitanju svih (ili većine) predloženih tekstova jer je to u odnosu na predviđeni broj časova teško postići.

6. Zaključna razmatranja

Cilj ovoga rada bio je da dokažemo snagu bajki u smislu oblikovanja dječijeg samopouzdanja i jačanja empirijskog duha djeteta kroz aspiraciju djeteta prema bajci, bilo da je tradicionalna ili moderna autorska. Traženi odgovori trebalo bi da doprinesu boljem razumijevanju odnosa djeteta i bajke, odnosno da li su i uolikoj mjeri današnja djeca opredijeljenija na (autorske) tradicionalne bajke ili na autorske moderne bajke i kakav uticaj one imaju na djecu. Kroz dva vaspitno-obrazovna cilja, iz oblasti književnosti, u trećem razredu osnovne škole od učenika se traži: da uz pomoć nastavnika saopšte doživljaj teksta; izdvoje ono što im se dopalo u djelu i objasne zašto im se upravo to dopalo; da prepoznaju pozitivne i negativne književne likove na osnovu njihovih postupaka; da se poistovijete sa književnim likom; objasne motive za ponašanje književnih likova; prepoznaju mjesto događanja radnje; demonstriraju mjesto događanja radnje tako što povezuju tekst sa slikama i prostorima koje znaju iz svakodnevnoga života i iz umjetnosti (književnost, likovna umjetnost, film...); da identifikuju vrijeme događanja radnje prepoznavanjem posrednih tekstualnih signala (kočija, zlatnik...); da navedu uzročno-posljedični slijed događaja; prepoznaju razliku između nerealne radnje i realnog svijeta; da sadržaj književnoumjetničkog teksta predstave na neliterarne načine; da koriste i razumiju pojmove: *književni lik*, *narodna priča*, *umjetnička priča*; prepoznaju razliku između bajke i realističke priče, u kojoj je književni svijet sličan svijetu u kojem živimo; te da prepoznaju granicu između realnog svijeta, opisanog u priči, i nerealnog svijeta, opisanog u bajci.⁵ Sve navedeno nam ukazuje da smo dobili adekvatne odgovore spram ispitane ciljne grupe:

1. Djeca uzrasta od osam godina (3.razred) identifikuju vrijeme događanja radnje prepoznavanjem posrednih tekstualnih simbola (zlatnik, kočija, čarobni štapić...) i shodno tome više su opredijeljeni za autorsku modernu bajku koja im je razumljivija zbog bliskosti vremena dešavanja, teme, radnje i ishoda same bajke.
2. Dijete od osam godina prepoznaje razliku između bajke i realističke priče, prepoznaje granicu između realnog svijeta, opisanog u priči i nerealnog svijeta, opisanog u bajci i shodno tome, lakše se opredjeljuju za identifikaciju s likovima modernih autorskih bajki jer su im bliskiji, posebno s aspekta mjesta dešavanja i likova koji mogu biti iz svakodnevnog života.

⁵ Predmetni program **Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII i IX razred osnovne škole**, Zavod za školstvo Crne Gore 2017.

3. Identifikovanjem s likovima iz savremenih priča i/ili modernih autorskih bajki djeca nedvosmisleno ukazuju da čitanjem grade svoje svjetove mašte, a prepoznavanjem pozitivnih i negativnih likova dijete gradi svijet vrijednosti u kojem sigurno iskazuje svoja promišljanja i stavove.
4. Istraživanjem svijeta bajki, dijete istražuje postupke likova, traži objašnjenje za njihove postupke i na taj način razvija kritičku misao o svijetu, razvijajući samokritičnost.
5. Definitivno smo na pragu novih trendova kojima će se autorska moderna bajka više vrednovati kod djeteta u odnosu na tradicionalnu, posebno s aspekta istraživačkih rezultata i visokog stepena napretka tehnologije.

Literatura

- Betelhajm, Bruno (2015), *Značenje bajki (značenje i značaj bajki)*, Nova knjiga, Beograd – Podgorica.
- Dimitrijević, Radmilon(1964), *Teorija književnosti*, Savremena škola, Beograd.
- Džafić, Rizo (2008), *Književnost za djecu I (Žanrovi u književnosti za djecu)*, Pegagoški fakultet, Bihać.
- Filipović Radulaški, Tatjana (1997), *Formalističko i strukturalističko tumačenje bajke*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd.
- Ilić, Pavle (1983), *Učenik, književno delo, nastava*, Školska knjiga, Zagreb.
- Ingarden, Roman (1975), *Doživljaj, umetničko delo i vrednost*, Nolit, Beograd.
- Latković, Vido (1967), *Narodna književnost*, Naučna knjiga, Beograd.
- Mićunović, Ljubo (1988), *Savremeni leksikon stranih reči*, Univerzitetska reč, Novi Sad.
- Milošević Đorđević, Nada.(2000) *Od bajke do izreke*, Čigoja: Beograd.
- *Predmetni program Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost* I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII i IX, utvrđen od Nacionalnog savjeta za obrazovanje, Zavod za školstvo Crne Gore , Podgorica 2017.
- Prop, Vladimir (1982), *Morfologija bajke*, Prosveta, Beograd.
- Škreb, Zdenko, Miron Flašar, Dragiša Živković, ur. (1986), *Rečnik književnih termina*, Institut za književnost i umetnost, Nolit, Beograd.
- Smiljković, Stana (1999), *Autorska bajka*, Učiteljski fakultet Niš, Vranje.
- Tartalja, Ivo (1997), *Teorija književnosti*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.

- Vuković, Novo (1989), *Uvod u književnost za djecu i omladinu*, Univerzitetna riječ, Nikšić.
- Žurić, Blaga (2012), *Bajka i njena interpretacija u nastavi*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica.

Andrijana NIKOLIĆ

**THE ATTITUDE OF A CHILD IN THE THIRD GRADE OF
ELEMENTARY SCHOOL TOWARDS THE AUTHOR'S
TRADITIONAL AND AUTHOR'S MODERN
FAIRY TALE**

The fairy tale has long been the subject of research during the child's upbringing. A child does not start research alone. The fairy tale was transmitted orally and by reading, and with the advancement of technology, dramatic radio and television fairy tales are available to the child, in addition to domestic audiovisual works, either through animation or film. Nevertheless, the new time brings challenges in every respect, and one will be in the observation of future times. Namely, the generations of children who come to our elementary school are significantly more advanced than the generations of twenty or thirty years ago, and their interests are also different, both in terms of interest in the genre and its form. In this work, we will analyze the interest of children aged eight, in terms of their aspiration towards the author's traditional or modern fairy tale, because as times change, so do the interests of the young, that is, the youngest.

Key words: *fairy tale, child, identification, character, reading*